

בבית המשפט העליון

רע"א 1383/07

ע"א 1612/07

רע"א 4932/07

ע"א 8750/07

בפני :
כבוד השופט א' גרוניס
כבוד השופט ס' גובראן
כבוד השופט י' עמית

המבקשת ברע"א 1383/07 : חברת שמעון צרפתי בע"מ

המערער בע"א 1612/07 ובע"א : שתולים מושב עובדים להתיישבות שיתופית בע"מ
: 8750/07

המבקשת ברע"א 4932/07 : חברת המושבים בדרום בע"מ

נ ג ד

המשיבים ברע"א 1383/07 :
1. שתולים מושב עובדים להתיישבות שיתופית בע"מ
2. חברת המושבים בדרום בע"מ

המשיבים בע"א 1612/07 :
1. מנהל מס שבח – רחובות
2. מועצה אזורית – באר טוביה
3. יעקב אביבי
4. חברת המושבים בדרום בע"מ
5. שמעון צרפתי

המשיבים ברע"א 4932/07 :
1. שתולים מושב עובדים להתיישבות שיתופית בע"מ
2. שמעון צרפתי

המשיבים בע"א 8750/07 :
1. חברת המושבים בדרום בע"מ
2. מועצה אזורית – באר טוביה
3. יעקב אביבי
4. מדינת ישראל – רשם האגודות השיתופיות

ערעורים ובקשות רשות ערעור על החלטתו של בית המשפט המחוזי בבאר שבע מיום 15.1.07 בתיק ה"פ 5031/05 שניתנה על ידי כבוד השופטת רחל ברקאי וערעור על החלטתו של בית המשפט המחוזי בבאר שבע מיום 8.7.07 בתיק 7180/06 שניתנה על ידי כבוד השופט אברהם יעקב

תאריך הישיבה: י"א באדר התשי"ע (25.2.2010)

בשם המבקשת ברע"א
: 1383/07
עו"ד אורי ח. פיינטוך

בשם המערער בע"א 1612/07
: 8750/07 ובע"א
עו"ד יובל דמול; עו"ד אסנת אבן חן

בשם המבקשת ברע"א
: 4932/07
עו"ד עידו שפירא

בשם המשיב 1 בע"א 1612/07 : עו"ד שלמי הייזלר

בשם המשיבים 2-4 בע"א
: 1612/07
עו"ד הדר מימון; עו"ד עמוס חריף

בשם המשיב 1 ברע"א
: 1383/07
עו"ד יובל דמול; עו"ד אסנת אבן חן

בשם המשיב 4 בע"א 8750/07 : עו"ד אלעד פרסקי

פסק-דין

השופט ט' ג'ובראן:

לפנינו ערעורים ובקשות רשות ערעור על החלטות בית המשפט המחוזי בבאר-
שבע מיום 15.1.2007 (ה"פ 5031/05, בש"א 4407/05, בש"א 5494/05, בש"א
5588/05, כבוד השופטת ר' ברקאי), ומיום 8.7.2007 (ת"א 7180/06, בש"א 4401/06,
בש"א 4205/06, כבוד השופט א' יעקב).

רקע

1. מצויים לפנינו מספר הליכים (ערעורים ובקשות רשות ערעור), ולמען הבנת
הדברים צריכים אנו להתחיל בהתחלה. מעשה הבראשית של כל ההליכים אשר לפנינו
הינו הסכם מיום 18.6.1995. ההסכם נחתם בין מושב שתולים שהוא המערער בע"א
1612/07 ובע"א 8750/07, המשיב 1 ברע"א 1383/07 והמשיב 1 ברע"א 4932/07
(להלן: מושב שתולים או המושב) לבין חברת שמעון צרפתי בע"מ שהיא המבקשת
ברע"א 1383/07, המשיבה 2 ברע"א 4932/07 והמשיבה 5 בע"א 1612/07 (להלן:
חברת צרפתי), וחברת המושבים שהיא המבקשת ברע"א 4932/07, המשיבה 4 בע"א

1612/07 והמשיבה 2 ברע"א 1383/07 והמשיבה 1 בע"א 8750/07 (להלן: חברת המושבים). מטרתו של ההסכם הייתה הקמת יחידות דיור על ידי חברת צרפתי בתחום מושב שתולים. על פי ההסכם, המושב אשר היה מעוניין בהגדלת מספר התושבים החליט, באישור מינהל מקרקעי ישראל, למנות את חברת המושבים כזם לבניית יחידות הדיור הנוספות, והמושב וחברת המושבים מסרו לידי חברת צרפתי את עבודת ביצוע בניית יחידות הדיור. בתמורה, התחייבה חברת צרפתי לשלם לחברת המושבים סך של 12.6 מיליוני ש"ח, אשר יתחלק בין חברת המושבים לבין המועצה האזורית באר-טוביה שהיא המשיבה 2 בע"א 8750/07 והמשיבה 2 בע"א 1612/07 (להלן: המועצה האזורית באר-טוביה או המועצה האזורית) (להלן: ההסכם).

2. בעקבות ההסכם נפתחו שני הליכים משפטיים על ידי מושב שתולים בבית המשפט המחוזי בבאר שבע. האחד, עוסק בשאלה האם קיבל המושב את התמורה המגיעה לו, על פי טענתו, מההסכם. על החלטתו של בית המשפט המחוזי בהליך זה (ת"א 7180/06, בש"א 4401/06, בש"א 4205/06, כבוד השופט א' יעקב) מונח לפנינו ע"א 8750/07 (להלן: התביעה בעניין התמורה). השני, עוסק בסוגית מס השבח בגין העברת הזכויות במקרקעין לאור ההסכם. המושב הגיש תובענה לסעד הצהרתי, לפיו התבקש בית המשפט להצהיר על בטלות הדרישה לתשלום מס השבח. לחילופין, הוא עתר לסעד הצהרתי לפיו יצהיר בית המשפט כי במידה והוא חייב בתשלום מס שבח, אזי חלה חובת התשלום על חברת צרפתי, מועצה אזורית באר טוביה, חברת המושבים וכן על יעקב אביבי שהוא המשיב 3 בע"א 1612/07 והמשיב 3 בע"א 8750/07 (להלן: יעקב אביבי) ביחד ולחוד. על החלטתו של בית המשפט המחוזי בהליך זה (ה"פ 5031/05, בש"א 4407/05, בש"א 5494/05, בש"א 5588/05, כבוד השופטת ר' ברקאי) מונחים לפנינו ע"א 1612/07, רע"א 1383/07 ורע"א 4932/07 (להלן: התביעה בעניין מס השבח).

3. בתביעה בעניין התמורה טען מושב שתולים כי יעקב אביבי – שמונה ליו"ר ועד המושב על ידי רשם האגודות השיתופיות שהוא המשיב 4 בע"א 8750/07 (להלן: רשם האגודות השיתופיות) – ביחד עם המועצה האזורית וחברת המושבים עשו יד אחת על מנת לגזול את כספי התמורה המגיעים למושב בגין העברת הזכויות במקרקעין של המושב במסגרת ההסכם. יעקב אביבי, המועצה האזורית, חברת המושבים ורשם האגודות השיתופיות הגישו בקשות לסילוק התובענה על הסף. ביום 8.7.2007 החליט בית המשפט המחוזי (כבוד השופט א' יעקב) למחוק את התובענות כנגד יעקב אביבי, המועצה האזורית וחברת המושבים ולדחות את התובענה כנגד רשם האגודות

השיתופיות. בית המשפט המחוזי קבע כי בכל הנוגע ליעקב אביבי, המועצה האזורית וחברת המושבים, על אף חלוף מועד ההתיישנות, אין לקבל טענה זו משום שלא נטענה בהזדמנות הראשונה כנדרש על פי חוק ההתיישנות, התשי"ח-1958 וההלכה הפסוקה. אולם נקבע כי המושב יצר מצג לפיו זנח את טענותיו. בנוסף נקבע כי היה על המושב לציין את דבר ניהולו של ההליך המשפטי בדבר מס השבח בייחוד מקום בו מדובר באותה תשתית עובדתית ובאותם צדדים. אך הנימוק העיקרי למחיקת התובענה כנגד יעקב אביבי, המועצה האזורית וחברת המושבים נעוץ בטענת העדר עילת תביעה. נקבע כי גם אם יעלה בידי המושב להוכיח את כל העובדות הנטענות בכתב התביעה, הוא לא יזכה לסעד המבוקש, שכן מכתב התביעה ומנספחיו עולה כי המושב מלכתחילה לא היה זכאי לכספי תמורה בעד העסקה, וכי לא ניתנה התחייבות שכזו. יתר על כן, נקבע כי על פי הודאתו של המושב הושקעו בו מרבית כספי התמורה מההסכם. בכל הנוגע לתובענה כנגד רשם האגודות השיתופיות נקבע כי היא התיישנה מכיוון שחלפו כעשר שנים מיום גילוי עילת התביעה ועד לפתיחת ההליך. אשר על כן התובענה כנגד הרשם נדחתה על הסף.

4. מהתביעה בעניין מס השבח עולה כי ביום 21.6.1998 נשלחה אל מושב שתולים, מטעם מנהל מס השבח, דרישה להגיש הצהרה בעניין העברת הזכויות במקרקעין בעקבות ההסכם. ביום 30.7.1998 הוציא מנהל מס שבח למושב שומה בהיעדר הצהרה כאשר שווי המכירה נקבע על 3 מליון ש"ח. שומה אשר תוקנה מאוחר יותר, והועמדה על סך של 3.344 מליון ש"ח. ביום 15.2.1999 הגיש המושב השגה על השומה. בעקבות משא ומתן אשר נוהל בין ב"כ המושב דאז לבין מנהל מס שבח, תוקנה השומה והועמדה על סך של 3 מליון ש"ח. השומה המתוקנת נשלחה אל המושב ביום 18.10.1999. ערר על ההחלטה בהשגה, בהתאם להוראות חוק מיסוי מקרקעין (שבח ורכישה) תשכ"ג-1963 לא הוגש לבית המשפט המחוזי. מאחר והמושב לא שילם את המס, החל מנהל מס שבח לנקוט הליכי גביה כנגד המושב; בהתאם נשלחו אל המושב התראות לתשלום, כאשר ההתראה האחרונה נשלחה ביום 1.2.2005. לנוכח נסיבות אלו הגיש המושב את תביעתו האמורה לסעד הצהרתי, כאשר הסעד הראשון המבוקש הוא סעד בדבר בטלות דרישת מנהל מס שבח לתשלום מס השבח, והסעד החילופי, הוא הצהרת בית המשפט כי במידה והמושב חייב בתשלום מס שבח, על פי הוראות חוק מס שבח, אזי חלה חובת התשלום על יתר המשיבים בתביעתו.

בכל הנוגע לסעד הראשון המופנה כנגד מנהל מס שבח שהוא המשיב 1 בע"א 1612/07 (להלן: מנהל מס שבח) נקבע על ידי בית המשפט המחוזי כי כאשר מותווית בחוק דרך לתקיפת החלטות של הרשות המנהלית הרי שיש ללכת בדרך זו ואין לאפשר

את ביטול ההליך הקבוע בחוק או עקיפתו בדרך של הגשת תובענות רגילות, כגון המרצת פתיחה במקרה דנן. אשר על כן, אין לאפשר לחייב לעקוף את הדרך שנקבעה בדרך של פתיחת הדלת הדיונית בפניו במסגרת של תובענה לבית המשפט. מכאן משחלף המועד להגשת ערר על החלטת רשות המס הפכה החלטת הרשות למעשה גמור ויש לראות בהחלטתו כמעשה בית דין. לאור האמור דין תביעת המושב אל מול מנהל מס שבח להדחות על הסף.

בכל הנוגע לסעד החלופי המופנה כנגד חברת צרפתי, מועצה אזורית באר טוביה, חברת המושבים ויעקב אביבי נקבע כי אין לדחות סעד זה מחמת התיישנות ושיהווי. בכל הנוגע לטענת העדר יריבות נקבע כי חברת צרפתי אשר הינה צד להסכם אינה יכולה להעלות טענה שכזו בשלב זה של ההליך, אך טענה זו תקפה לגבי המועצה האזורית ויעקב אביבי אשר אינם צדדים להסכם, ולכן נדחתה התביעה כנגדם על הסף, כפי שציין בית המשפט המחוזי:

”המושב טען בחצי פה לדבר אחריות אישית של מר אביבי, בהיותו ראש הועד של מושב שתולים בעת החתימה על ההסכם הנדון אך לא ביסס אותה לא על תשתית עובדתית ולא משפטית. מקום שביקש המושב לבסס אחריות אישית של אורגן בתאגיד היה עליו להתכבד ולעשות כן וזאת כאמור לא עשה. כך גם באשר לתביעתו אל מול המועצה האזורית באר טוביה. טענת המושב כי כספי התמורה החוזית הועברו בחלקם גם למועצה האזורית באר טוביה לא בוססו ולא אף בראשית ראייה ובהעדר המועצה כצד להסכם אין ליחס לה את שאינו קיים. יש להניח כי המועצה האזורית קיבלה כספים המגיעים לה מכוח היותה רשות מקומית, שבתחומה בוצעה עסקת הפיתוח במקרקעין הנדונה, ולא מכוח היותה צד להסכם.”

ביחס לחברת המושבים וחברת צרפתי נקבע כי ענינה של התובענה, אותה הגיש המושב, הינה פרשנותו של ההסכם אשר נחתם בין הצדדים, אך לנוכח המחלוקת העובדתית בין הצדדים המחייבת שמיעת עדים רבים הנוגעים בדבר, יש לומר כי הליך של המרצת פתיחה, הנועד לברר עניינים קצרים, אינו מתאים להליך הנדון ומחייב הגשת תביעה בסדר דין רגיל. בית המשפט המחוזי שקל את מחיקת התביעה מטעם זה אך מצא לנכון שלא לגרום לאיבוד זמן נוסף והורה להסב את התובענה לתובענה לסעד הצהרתי, אשר תתברר בסדר דין רגיל. בסיכומו של דבר נקבע כי התובענה כנגד מנהל מס שבח – נדחית. התובענה כנגד יעקב אביבי ומועצה אזורית באר טוביה – נדחית, והתובענה תמשך כנגד חברת צרפתי וחברת המושבים בסדר דין רגיל.

מכאן הערעורים ובקשות רשות הערעור שלפנינו.

טענות הצדדים

נ"א 8750/07 – תביעה בעניין התמורה

5. מושב שתולים טוען כי שגה בית המשפט המחוזי עת דחה את תביעתו כנגד רשם האגודות השיתופיות בשל התיישנות וזאת מכיוון שלטענתו פעולותיו של יעקב אביבי אשר מונה על ידי הרשם התגלו לכל המוקדם במועד סיום כהונתו של מר אביבי בחודש ספטמבר 1999. עוד הוא טוען כי הבעיה המתעוררת במקרה דנן מצדיקה עיכוב במרוץ ההתיישנות לאור "בעיית הנציג" אשר עולה מפעולתו של מר אביבי כיו"ר ועד. לשיטתם פעולותיו הנגועות בהפרת חובת אמונים לאגודה לא היו בידיעת חברי האגודה, והתגלו רק לאחר מכן. בנוסף נטען כי שגה בית המשפט המחוזי כאשר מחק את התובענה כנגד יעקב אביבי, המועצה האזורית וחברת המושבים, על בסיס נימוק של העדר עילה. לטענת המושב אין מקום למחוק את התובענה מטעם זה שכן כתב התביעה מכיל עילות של עושק, גזל, הפרת חובת אומן והצגת מצג שווא, הראויות להתברר בבית המשפט. כמו כן עולות שאלות של פרשנות ההסכם שלא ניתן לפרשו רק על סמך לשונו, כפי שעשה בית המשפט המחוזי. על כן לטענתו מחיקת התובענה על הסף בשלב זה אינה ראויה ופוגעת באורח בלתי מידתי בזכויותיו, ויש להורות על בירור התובענה בבית המשפט המחוזי.

6. רשם האגודות השיתופיות סומך את ידיו על החלטתו של בית המשפט המחוזי. לטענתו הפניה האחרונה מטעם חברי המושב אליו נעשתה ביום 7.2.1996 ונענתה ביום 6.3.1996. אין מחלוקת כי מתאריך זה לא הייתה כל פניה נוספת מטעם המושב לרשם משכך חלפו למעלה מעשר שנים מעת היווצרות העילה עד הגשת התובענה ומכאן שבצדק נקבע כי התובענה ביחס אליו התיישנה. כמו כן, טוען הרשם כי כתב התביעה אף לא מעלה כל עילה נזיקית כנגדו.

7. חברת המושבים, המועצה האזורית ויעקב אביבי, אף הם, סומכים את ידיהם על החלטתו של בית המשפט המחוזי וטוענים כי המושב קיבל תמורה נכבדת מהעסקה בסך של מיליוני שקלים, כפי שנקבע על ידי בית המשפט המחוזי. בנוסף הם טוענים כי התנהלותו של המושב אינה כנה שכן מצד אחד הוא מבקש תמורה נוספת בעד העסקה ומן הצד השני הוא מבקש פטור מתשלום מס שבח. כמו כן, לטענתם כפי שנקבע אין בכתב התביעה כל עילה נזיקית או חוזית אשר אם תוכח יש בה כדי להועיל למושב. יתר

על כן, לשיטתם התנהלות המושב במשך השנים מלמדת כי הוא עצמו לא רואה כל פסול בהסכם, ונראה כי הוא זנח את תביעתו כאשר המתין למעלה מ- 11 שנים לבירורה בבית המשפט, וכאמור רק מטעמים פרוצדוראליים לא נדחתה התובענה לאור התיישנותה. בסיכומו של דבר מבקשים חברת המושבים המועצה האזורית ויעקב אביבי לדחות את הערעור.

ע"א 1612/07, רע"א 1383/07, רע"א 4932/07 – התביעה בעניין מס השבח

8. מושב שתולים טוען כי שגה בית המשפט המחוזי בקביעתו כי יש למחוק את התובענה כנגד מנהל מס שבח. לטענתו יש בנסיבות המיוחדות של מקרה זה כדי לאפשר לו לתקוף את החלטתו של מנהל מס השבח, על אף שלא ננקטה פעולה במישור המנהלי, כפי שדורש החוק. לטענתו במקרה הנדון נגבה מס יתר ונשלחה דרישה שגויה לתשלום מס. על כן האינטרס הציבורי מחייב בירור התובענה בבית המשפט למען בחינת התנהלות מנהל מס השבח, אשר הפר את חובת ההגינות ומעל בתפקידו, לטענתו של המושב. בכל הנוגע לדחיית התובענה כנגד יעקב אביבי ומועצה אזורית באר טוביה בשל היעדר עילה, נטען כי על אף שהם אינם צדדים פורמאליים להסכם, הם היו מעורבים בו באופן אקטיבי ביותר והיו שותפים למעשי העושה והגזל של כספי המושב. על כן, לטענתו של המושב, אין זה מקרה קיצוני אשר מצדיק את דחיית התביעה על הסף.

9. מנהל מס שבח סומך את ידיו על החלטתו של בית המשפט המחוזי וטוען כי לא קיימת למושב אפשרות לתקוף את שומת המס, לאחר שהוא זנח את ההליך המנהלי המוסדר בחוק. לטענתו על פי ההלכה הפסוקה לא ניתן לעקוף את הליך הערעור הקבוע בחוק בדרך של תקיפת ההחלטה בתביעה לסעד הצהרתי לבית המשפט. כמו כן, לשיטתו אין כל נסיבות מיוחדות במקרה הנדון אשר מצדיקות סטייה מהוראות החוק וההלכה הפסוקה.

10. יעקב אביבי והמועצה האזורית טוענים כי לא קיימת להם כל יריבות חוזית עם המושב, אשר יש בה כדי לחייב אותם בתשלום מס שבח. לטענתם המושב מנסה לאחוז במקל משני קצותיו, מחד לקיים את העסקה וליהנות מפירותיה, ומאידך להימנע מתשלום מס בגינה. בנוסף הם טוענים כי תביעת המושב לוקה בשיהוי ובהתיישנות ומטעמים אלו יש לדחותה.

11. חברת צרפתי טענה בבקשת רשות הערעור כי שגה בית המשפט המחוזי בקובעו כי אין עילה לדחיית התובענה כנגדה על הסף. לטענתה לא קיימת כל יריבות בינה ובין המושב. יתר על כן, לטענתה משנקבע כי שומת המס הינה סופית אין מקום לדרוש את תשלום המס ממנה, שכן אין בידיה כל אפשרות לתקוף את שומת המס בשלב זה. כמו כן, לטענתה היא כלל לא ידעה על דרישת המס שנשלחה למושב, אשר פנה אליה רק לאחר מספר שנים ובכך השהה את תביעתו. בתגובה לבקשת רשות הערעור טוען המושב כי אין מקום לקבל את הבקשה שכן ברור הוא על פי ההסכם ועל פי קביעות קודמות של ערכאות שיפוטיות כי קיימת חובה על חברת צרפתי לשאת בכל תשלומי המס, מכאן שאין מקום לדחיית התובענה על הסף.

12. חברת המושבים טוענת בבקשת רשות הערעור כי שגה בית המשפט המחוזי בקובעו כי יש להמשיך את התובענה כנגדה ואין לדחותה או לחילופין למוחקה. לטענתה לא קיימת למושב כל עילה משפטית לחייבה בתשלום מס השבח. לשיטתה על פי ההסכם ברור הוא כי היא אינה חייבת לשאת בתשלומי המס. בנוסף היא טוענת כי התובענה התיישנה או לחילופין לוקה בשיהוי ניכר המצדיק את דחייתה. בנוסף היא טוענת כי דין התובענה להימחק מכיוון שהיא מגובה בתצהיר שאינו מידיעה אישית. בסיכומו של דבר טוענת חברת המושבים כי יש לדחות או לחילופין למחוק את התובענה כנגדה. בתגובה טוען המושב כי דין הבקשה להידחות מכיוון שטענותיו כנגד חברת המושבים ראויות להתברר בבית המשפט ואין מקום, מכל טעם שהוא, לדחות או למחוק את התובענה בשלב זה.

דין

13. האתר על לוח השחמט המשפטי אשר בו מצויים ההליכים שלפנינו הינו סדר הדין האזרחי. "כללי סדר הדין 'הם כללים עם 'נשמה'. על בית המשפט מוטל התפקיד לעמוד על משמעותם ולהפעיל את שיקול דעתו בהתחשב ברעיונות שעמדו ביסוד התקנתם (אם היו כאלה), במטרותיהם ובתפיסות היסוד של השיטה המשפטית, לרבות (אך לא רק) באופיה החוקתי של זכות הגישה למערכת השיפוטית". דברים אלה ראוי שיהיו לנגד עינינו בהתמודדות עם אתגרי סדרי הדין" (ע"א 5634/05 צוקית הכרמל פרויקטים בע"מ נ' מיכה צח חברה לקבלנות כללית בע"מ (טרם פורסם, 4.6.2007) (להלן: פרשת צוקית הכרמל). ראו גם שלמה לוי, תורת הפרוצדורה האזרחית: מבוא ועקרונות יסוד (2008)). בהליכים אשר לפנינו עלינו לבחון את החלטות בית המשפט המחוזי בסוגיות של דחייה ומחיקת תובענה על הסף (ראו תקנות 101-100 לתקנות סדר

הדין האזרחי, תשמ"ד-1984). מצויים אנו בפתחו של ההליך המשפטי. במסדרון המוביל אל הטרקלין. ההליך המשפטי הוגש, אך הנתבעים באים לבית המשפט וטוענים כי אין מקום, מטעמים אלו ואחרים, שהליך זה יכנס אל תוך הטרקלין השיפוטי. האם ראוי כי תינתן לנתבעים בהליכים השונים הזכות לנעול את הדלת בפני ההליך המשפטי עוד לפני בירורו לגופו של עניין? זו השאלה העיקרית העומדת לפנינו בהליכים השונים.

14. לפני הדיון לגופו של עניין אציין כי לאחר שבחנתי את טענות הצדדים באתי למסקנה כי יש לקבל את בקשות רשות הערעור ולדון בבקשות כאילו הוגש ערעור על פי הרשות שניתנה. כעת אדון בערעורים שהוגשו על החלטות בית המשפט המחוזי בהליכים השונים.

ע"א 8750/07 – תביעה בעניין התמורה

15. תובענה זו הוגשה על ידי מושב שתולים כנגד יעקב אביבי, המועצה האזורית, חברת המושבים ורשם האגודות השיתופיות, בטענה כי גורמים אלו הביאו לכך שכספי התמורה מההסכם לא נכנסו לקופתו של המושב. כאמור בית המשפט המחוזי החליט למחוק את התובענות כנגד יעקב אביבי, המועצה האזורית וחברת המושבים ולדחות את התובענה כנגד רשם האגודות השיתופיות.

16. כאמור, התובענה כנגד רשם האגודות השיתופיות נדחתה מחמת התיישנותה. לאחר שבחנתי את טענות הצדדים הגעתי לכלל מסקנה כי בכל הנוגע לרשם אין מקום להתערב בקביעתו המבוססת והמנומקת של בית המשפט המחוזי. עילת התביעה כנגד הרשם הינה פעולה רשלנית במינוי ובפיקוח על פעולותיו של יו"ר הועד הממונה, יעקב אביבי. כפי שנקבע על ידי בית המשפט המחוזי במשך עשר שנים לא העלה המושב כל טענה כנגד הרשם, למרות שכבר במועד זה ידעו חברי המושב על ההסכם, והועלו טענות כנגד הרשם במכתבים שנשלחו על ידי חבר האגודה, אך מאז לא נעשה דבר על ידי המושב או מי מטעמו כנגד הרשם. על כן, בדין נקבע כי התביעה כנגד הרשם התיישנה, וטענה זו הועלתה בהזדמנות הראשונה. לא מצאתי בטיעוני המושב כל נימוק לשינוי בהחלטתו זו של בית המשפט המחוזי.

17. כאמור, התובענה כנגד יעקב אביבי, המועצה האזורית וחברת המושבים נמחקה מן הטעם של העדר עילת תביעה. נקבע כי גם אם יעלה בידי המושב להוכיח את

כל העובדות הנטענות בכתב התביעה, הוא לא יזכה לסעד המבוקש, שכן מכתב התביעה ומנספחיו עולה כי המושב מלכתחילה לא היה זכאי לכספי תמורה בעד העסקה, וכי לא ניתנה התחייבות שכזו, ואף על פי הודאתו של המושב הושקעו בו מרבית כספי התמורה.

18. "פרשת התביעה מגלה עילה אם התובע, בהנחה שיוכיח את העובדות הכלולות בתביעתו, זכאי יהיה לקבל את הסעד המבוקש על ידו" (ע"א 109/49 חברה להנדסה ולתעשייה בע"מ נ' מזרח שירות לביטוח, פ"ד ה 1585, 1591 (1951); רע"א 9801/05 עזבון המנוח עזרא הראל ז"ל נ' לאומי פיא חברה לניהול קרנות נאמנות בע"מ (לא פורסם, 26.2.2006); אורי גורן סוגיות בסדר דין אזרחי 171 (מהדורה עשירית, 2009)). "שאלת קיומה של עילה אינה נוגעת ישירות להוכחות שיובאו במשפט. הבחינה של קיום עילה נעשית אך ורק על יסוד האמור בכתב התביעה" (רע"א 3312/04 אשורנס גנרל דה פרנס נ' הכונס הרשמי בתפקידו כמפרק בנק הצפון אמריקה, פס' 11 לפסק דינו של השופט גרוניס (לא פורסם, 26.10.2005)). מכאן שמחיקת תובענה על הסף מחמת העדר עילת תביעה תעשה במקום שברור וגלוי על פני הדברים שאין בידי התובע כל סיכוי להשיג את הסעד המבוקש. כאשר אנו בוחנים בקשה לסילוק תביעה על הסף עלינו "לפלס דרכו בין אינטרסים נוגדים - נוגדים לא רק בין בעלי הדין אלא גם מבחינת המדיניות השיפוטית. מחד גיסא, עשיית צדק מחייבת פתיחתם של שערי משפט; מאידך גיסא, צדק הוא גם מניעתם של הליכי סרק, הטרדת בעלי הדין שכנגד והעמסת יומנו של בית המשפט. מכאן הזהירות הנדרשת" (פרשת צוקית הכרמל). על כן, כאמור האיזון העדין מחייב אותנו לנהוג במשנה זהירות לפני מחיקת תביעה על הסף ללא דיון ודרישה. "בהשתמשו בכוח למחוק כתב תביעה מחמת חוסר עילה ... חייב בית המשפט לנקוט משנה זהירות, כי המחיקה שוללת מהתובע את זכותו להביא את ענינו, כפי שנטען, לפני בית המשפט; ולפיכך מקום שקיימת אפשרות, אפילו היא קלושה, שהתובע יזכה בסעד שתבע, אין נועלים את שערי בית המשפט לפניו" (יואל זוסמן, סדרי הדין האזרחי 387 (מהדורה שביעית 1995)).

19. יישומם של כללים ואמות מידה אלה על המקרה שלפנינו מוביל למסקנה כי מקרה זה הוא לא אחד מאותם מקרים בהם אין כל סיכוי – על פי הנטען בכתב התביעה – להשיג את הסעד המבוקש. נראה כי גם בית המשפט המחוזי לא הסתפק בכתב התביעה והסתמך בהחלטתו גם על עדויות שהובאו בפניו (ראו עדותו של מר מסוארי בעמ' 12 להחלטה). "הכלל הוא, שהעדר העילה צריך להתגלות על פני כתב התביעה עצמו מקריאת המסמך וללא חקירה ודרישה בעובדות. די בכך שקיימת אפשרות,

אפילו קלושה, שעל-פי העובדות, המהוות את עילת התביעה, יזכה התובע בסעד שהוא מבקש, כדי שהתביעה לא תימחק באיבה" (ע"א 35/83 חסין נ' פלדמן, פ"ד לז(4) 721, 724 (1983) (הדגשה שלי, ס ג'')). עצם העובדה כי בית המשפט המחוזי נדרש לראיות שהובאו בפניו מלמדת כי הוא לא הסתפק אך ורק בכתב התביעה, כפי שהוא נדרש לעשות בבקשה מעין זו. על כן, מטעם זה בלבד, נראה שאין מקום לנעול את הדלת בפני בירור תביעתו של המושב, שאף נראה שגם בית המשפט המחוזי התחיל לבחון ולדרוש בראיות. יתר על כן, אף אם סיכוי התביעה קלושים, כפי שניתן ללמוד מהחלטתו של בית המשפט המחוזי לאור בחינת ההסכם – וכמובן שאיני מביע כל עמדה בעניין זה – אין מקום, במקרה הנדון, למנוע מהמושב להביא את טענותיו לבירור משפטי שכן לא נראה שאם יוכחו העובדות הכלולות בכתב התביעה לא קיים כל סיכוי שהמושב יזכה בסעד המבוקש. בסיכומו של דבר באיזון הכולל בין חובתו של בית המשפט לעשות צדק המחייבת פתיחתם של שערי משפט, לבין מניעתם של הליכי סרק, הטרדת בעלי הדין שכנגד והעמסת יומנו של בית המשפט, נראה כי במקרה הנדון יש לפתוח את שערי בית המשפט בפני המושב בהליך הנדון.

20. לאור האמור, לדידי, ערעורו של המושב כנגד החלטתו של בית המשפט המחוזי מיום 8.7.2007 (ת"א 7180/06, בש"א 4401/06, בש"א 4205/06, כבוד השופט א' יעקב). יתקבל בחלקו, כמובן זה שהחלטתו של בית המשפט המחוזי בכל הנוגע לרשם האגודות השיתופיות תישאר על כנה, ואילו החלטתו בעניין יעקב אביבי, המועצה האזורית וחברת המושבים תבוטל, והתובענה כנגדם לא תמחק על הסף מטעם של העדר עילת תביעה.

ע"א 1612/07, רע"א 1383/07, רע"א 4932/07 – התביעה בעניין מס השבח

21. בעניין זה התובענה הינה לסעד הצהרתי אשר הוגשה על ידי מושב שתולים כנגד מנהל מס שבח, חברת צרפתי, חברת המושבים, המועצה האזורית ויעקב אביבי. הליך זה מתמקד בנושא מס השבח אשר יש לשלם לרשויות המס בעקבות ההסכם. כאשר הסעד הראשון המבוקש נוגע להצהרה על בטלות דרישת מנהל מס שבח לתשלום מס השבח, והסעד החילופי, הוא הצהרת בית המשפט כי במידה והמושב חייב בתשלום מס שבח, על פי הוראות חוק מס שבח, אזי חלה חובת התשלום על יתר הנתבעים בתביעתו.

22. בכל הנוגע לדחיית התובענה כנגד מנהל מס השבח – בסעד הראשון – החלטתו של בית המשפט המחוזי מנומקת ומבוססת היטב, ולא מצאתי מקום להתערב בה. בצדק נקבע כי כאשר מותווית בחוק דרך לתקיפת החלטות של הרשות המנהלית הרי שיש ללכת בדרך זו ואין לאפשר את ביטול ההליך הקבוע בחוק או עקיפתו בדרך של הגשת תובענות רגילות, כגון המרצת פתיחה. דברים אלו מקבלים משנה תוקף במקרה הנדון שכן "בית משפט זה חזר ושנה כי כאשר חיקוק מס קובע מסלול תקיפה מיוחד לגבי שומה, אין מקום לתקוף את השומה על דרך פנייה לבתי המשפט במסלול שונה ... המערער ניסה לתקוף שומה ... על דרך המרצת פתיחה שהגיש לבית המשפט המחוזי. תובענתו נדחתה ובדין כך, זאת לאור ההלכה הפסוקה" (ע"א 5065/06 מסעדת הקדרים בע"מ נ' פקיד השומה (לא פורסם, 19.3.2007); ע"א 175/77 מדינת ישראל נ' רמזאן, פ"ד לב(2) 673 (1978)). לא מצאתי בטענות המושב כל נימוק מיוחד לסטות מהלכה מושרשת זו. אין זה מקרה המצדיק מתן אפשרות "לעקוף" את ההליך המותווה בחוק. מרגע שהמושב זנח את ההליך לתקיפת השומה, לא ניתן לאפשר לו כיום לתקוף את השומה מ"הדלת האחורית" באמצעות התובענה הנדונה.

23. התובענה כנגד יעקב אביבי והמועצה האזורית נדחתה מחמת העדר יריבות והעדר עילה. כפי שציינתי קודם לכן מחיקת תובענה על הסף מחמת העדר עילת תביעה תעשה במקום שברור וגלוי על פני הדברים שאין בידי התובע כל סיכוי להשיג את הסעד המבוקש. האיזון העדין בין האינטרסים של הצדדים השונים, והמדיניות המשפטית הראויה מחייבת אותנו לנהוג במשנה זהירות לפני מחיקת תביעה על הסף ללא דיון ודרישה. לטעמי במקרה הנדון החלטתו של בית המשפט המחוזי לדחות את התובענה על הסף נכונה ומבוססת. ההליך הנדון עוסק בתשלום מס שבח, אשר כאמור על פי החוק חל על המושב. אולם הטענה, ככל שהיא נוגעת ליעקב אביבי והמועצה האזורית (וגם לחברת המושבים ולחברת צרפתי) הינה שהם חייבים, מכוח הסכמה בין הצדדים, בתשלום המס, כלומר עליהם להשיב מכוח עילה חוזית למושב את תשלום המס שהוא חייב בו על פי חוק. על כן לא ייתכן כי מי שאינו צד להסכם יישא על עצמו את תשלום מס השבח, מכוח הסכמה חוזית (ולא מכוח דרישת החוק). יעקב אביבי, הינו אורגן של המושב וכתב התביעה לא מעלה כל עובדה ממנה ניתן ליחס לו אחריות אישית לתשלום מס השבח אשר על פי חוק חל על המושב. דברים אלו נכונים גם בכל הנוגע למועצה האזורית, אשר אומנם מקבלת על פי החוזה חלק מהתמורה, אולם לא ניתן ללמוד על מקור חוזי אשר יש בו לחייב אותה בתשלום מס השבח, אשר חייב בו המושב על פי חוק. על כן, זה הוא המקרה בו ברור וגלוי על פני הדברים שאין בידי התובע כל סיכוי להשיג את הסעד המבוקש כנגד יעקב אביבי והמועצה האזורית.

24. חשוב להדגיש כי עניין זה שונה מהתביעה בעניין התמורה, שם גרסתי כי אין מקום למחוק את ההליך כנגד יעקב אביבי והמועצה האזורית מטעם של העדר עילה. לטעמי בתביעה בעניין התמורה יש מקום להמשיך בהליך גם כנגד השניים, על אף שאינם צדדים ישירים לחוזה, וזאת מכיוון שתביעה בעניין התמורה הינה רחבת יריעה ומבוססת על טעמים שונים ועילות שונות לעומת התביעה בעניין מס השבח, שהינה ממוקדת וספציפית. המועצה האזורית ויעקב אביבי "קשורים" לנושא התמורה מההסכם, אולם הם לא "קשורים" לנושא מס השבח. אבהיר את עמדתי. כאמור המועצה האזורית זכאית לחלק מהתמורה בעד ההסכם (ראו סעיף 17 להסכם), וייתכן וניתן לראות אותה בכל הנוגע לעניין זה כמוטבת על פי סעיף 34 לחוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג-1973 (ראו ע"א 253/82 חושי נ' הטכניון, פ"ד לח(1) 640 (1984); גבריאלה שלו דיני חוזים – החלק הכללי לקראת קודיפיקציה של המשפט האזרחי 577 (2005)), ומכל מקום יש לה קשר ישיר לעניין התמורה מההסכם. בכל הנוגע ליעקב אביבי, אף שהוא אינו צד ישיר, אלא יו"ר ועד המושב, לא ניתן לקבוע בשלב מקדמי זה כי למושב אין כל סיכוי – על פי הנטען בכתב התביעה – להשיג את הסעד המבוקש מכוח העילות השונות הנטענות כנגדו בתביעה בעניין התמורה. דברים אלו אינם תקפים לשאלה הממוקדת בעניין מס השבח. חיוב המושב במס הוא על פי חוק. הטענה, כאמור, שמכוח חוזה הנתבעים צריכים לשאת בתשלום המס. טענה זו הינה במישור היחסים בין המושב לנתבעים. במקרה זה, בכל הנוגע ליעקב אביבי והמועצה האזורית כתב התביעה בעניין מס השבח לא מצביע על כל עילה שמכוחה ניתן לחייב אותם בתשלום המס. אין להם כל קשר לתשלומי המס הנובעים מההסכם, בניגוד לנושא התמורה, שבו טענות המושב כנגדם ראויות, לכל הפחות, לבירור משפטי. על כן, התובענה בעניין מס השבח כנגד השניים הינה בדיוק המקרה בו ניתן לומר שאף אם יוכחו העובדות הכלולות בתביעה, לא יהיה זכאי התובע לקבל את הסעד המבוקש על ידו כנגדם.

25. הדברים הינם שונים בכל הנוגע לחברת צרפתי וחברת המושבים אשר הינם צדדים ישירים להסכם, וכלפיהם ניתן לטעון – וכמובן שאיני מביע כל עמדה בנושא – שחלה עליהם חובה חוזית לשאת בתשלום המס החל על המושב על פי חוק. על כן, בצדק קבע בית המשפט המחוזי כי אין עילה למחיקת התביעה כנגד נתבעות אלו. לא מצאתי בבקשות רשות הערעור כל נימוק המצדיק התערבות בקביעותיו המבוססת והמנומקות של בית המשפט המחוזי. כאמור, בית המשפט המחוזי קבע כי התובענה כנגדם לא התיישנה שכן עילת התביעה, חיוב המושב במס שבח, נולדה ביום בו הוצאה הדרישה למושב על ידי מס שבח היינו, ביום 30.7.1998, ומאחר והתובענה הוגשה ביום 23.3.05 אין לומר כי התביעה התיישנה. בכל הנוגע לטענת השיהוי נקבע כי:

"טוענים המבקשים כי בשל אי ידיעתם, בזמן אמת, כי המושב חוייב במס שבח שונה מצבם לרעה מאחר ונמנעה מהם הזכות והאפשרות למיצוי ההליכים כנגד החיוב מול מנהל מס שבח ואולי אף להביא לביטולו ... על פניו, בנסיבות העניין מחייב המענה לשאלות אלו בשמיעת עדויות ואין ליתן מענה לשאלות אלו על בסיס טיעון משפטי גרידא. לכאורה נטען על ידי המושב כי כל המבקשים ידעו אודות דבר הוצאת השומה על ידי מס שבח והיו אף מעורבים בהליך ההשגה. אם ימצא בסופו של יום ולאחר שמיעת הראיות כי הוכחו שלושת התנאים המצטברים להוכחת טענת השיהוי או אז תדחה התביעה. לפיכך, אינני מוצאת לנכון לקבל טענה זו בשלב זה של הדברים כעילה לדחיה על הסף וזו תתברר בתיק העיקרי".

לא מצאתי כל נימוק משכנע להתערב בקביעותיו של בית המשפט המחוזי בנושאים אלו. בסיכומו של דבר לטעמי אין זה מקרה בו מוצדק לנעול את שערי בית המשפט בפני המושב, אשר טוען כי חברת צרפתי וחברת המושבים חייבות, במישור החוזי לאור ההסכם ביניהם, לשאת בתשלומי מס השבח. טענה זו ראויה לבירור משפטי, כפי שקבע בית המשפט המחוזי.

26. לאור האמור לטעמי יש להשאיר את החלטתו של בית המשפט המחוזי מיום 15.1.2007 (ה"פ 5031/05, בש"א 4407/05, בש"א 5494/05, בש"א 5588/05, כבוד השופטת ר' ברקאי), על כנה, ולדחות את הערעורים המופנים כנגדה.

סוף דבר

27. מן הטעמים שבוארו לעיל הייתי מציע לחברי לקבל את ע"א 8750/07 בחלקו במובן זה שהחלטתו של בית המשפט המחוזי (ת"א 7180/06, בש"א 4401/06, בש"א 4205/06, כבוד השופט א' יעקב) בכל הנוגע לרשם האגודות השיתופיות תישאר על כנה, ואילו החלטתו בעניין יעקב אביבי, המועצה האזורית וחברת המושבים תבוטל, והתובענה כנגדם לא תמחק על הסף מטעם של העדר עילת תביעה. כמו כן, אציע לחברי להשאיר על החלטתו של בית המשפט המחוזי מיום (ה"פ 5031/05, בש"א 4407/05, בש"א 5494/05, בש"א 5588/05, כבוד השופטת ר' ברקאי), על כנה, ולדחות את ע"א 1612/07, רע"א 1383/07, רע"א 4932/07.

28. בסיכומו של דבר, על פי עמדתי, התביעה בעניין התמורה תנוהל כנגד יעקב אביבי, המועצה האזורית וחברת המושבים. התביעה בעניין מס השבח תנוהל כנגד חברת צרפתי וחברת המושבים.

29. מושב שתולים יישא בשכר טרחת עורך דינו של רשם האגודות השיתופיות, בסך 20,000 ש"ח ושכר טרחת עורך דינו של מנהל מס השבח בסך 20,000 ש"ח. חברת צרפתי תישא בשכר טרחת עורך דינו של מושב שתולים בסך 20,000 ש"ח. חברת המושבים תישא בשכר טרחת עורך דינו של מושב שתולים בסך 20,000 ש"ח.

ש ו פ ט

השופט א' גרוניס:

אני מסכים.

ש ו פ ט

השופט י' עמית:

אני מסכים.

ש ו פ ט

לפיכך הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט ס' ג'ובראן.

ניתן היום, ל' בניסן התש"ע (14.4.2010).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט